

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΘΗΣ

MARK FORSYTH

Σύντομη ιστορία της μέθης

A short story of drunkenness

Text copyright © Mark Forsyth 2017

The author has asserted his moral rights. All rights reserved.

© για την ελληνική γλώσσα, 2019, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Γλωσσική επιμέλεια: Γαβριέλλα Σωτηροπούλου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-125-7

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

MARK FORSYTH

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΘΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Καρίνα Λάμψα

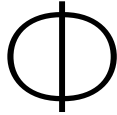
 ποταμός

ΑΘΗΝΑ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή</i>	9
<i>Εξέλιξη</i>	17
<i>Η προϊστορία του ποτού</i>	30
<i>Τα μπαρ των Σουμερίων</i>	37
<i>Αρχαία Αίγυπτος</i>	54
<i>Το ελληνικό συμπόσιο</i>	70
<i>Το ποτό στην αρχαία Κίνα</i>	86
<i>Η Βίβλος</i>	96
<i>Το ρωμαϊκό conivium</i>	108
<i>Πρώιμος Μεσαίονας</i>	124
<i>Το ποτό στη Μέση Ανατολή</i>	136
<i>Το sumbl των Βίκινγκ</i>	156
<i>Το μεσαιωνικό ζυθοπωλείο</i>	171
<i>Οι Αζτέκοι</i>	188
<i>Η τρέλα για τζιν</i>	196
<i>Αυστραλία</i>	218
<i>Το σαλούν της Άγκρας Δύσης</i>	234
<i>Ρωσία</i>	259
<i>Ποτοαπαγόρευση</i>	272
<i>Επίλογος</i>	291
<i>Βιβλιογραφία</i>	297
<i>Ευχαριστίες</i>	306
<i>Ενδετήριο</i>	307

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

OBAMAI ΟΤΙ δεν ξέρω πραγματικά τι είναι η μέθη. Μπορεί να είναι μια παράξενη ομολογία από κάποιον που πρόκειται να γράψει την ιστορία της μέθης, αλλά, για να είμαι ειλικρινής, αν οι συγγραφείς άφηναν ένα μικρό πράγμα όπως η άγνοια να τους εμποδίζει να γράφουν, τότε τα βιβλιοπωλεία θα ήταν άδεια. Τέλος πάντων, έχω μια ιδέα. Έχω κάνει εκτενείς εμπειρικές έρευνες για τη μέθη, από την τρυφερή ηλικία των δεκατεσσάρων χρόνων. Μου αρέσει να σκέφτομαι τον εαυτό μου, από πολλές απόψεις, σαν έναν σύγχρονο Άγιο Αυγουστίνο, που ρώτησε: «Τι είναι, λοιπόν, ο χρόνος; Αν δεν με ρωτήσει κανείς, ξέρω τι είναι. Αν θελήσω να το εξηγήσω σε αυτόν που ρωτάει, δεν ξέρω». Αντικαταστήστε τη λέξη χρόνος με τη λέξη μέθη, και θα έχετε λίγο πολύ τη δική μου αγία θέση.

Γνωρίζω ορισμένα βασικά ιατρικά δεδομένα. Ένα δυο τζιν τόνικ θα μειώσουν τα αντανακλαστικά σας, μια ντουζίνα θα σας υπενθυμίσει τι φάγατε το μεσημέρι και θα

δυσκολευτείτε να σηκωθείτε, και ένας απροσδιόριστος αριθμός ποτών, που δεν είμαι πρόθυμος να διερευνήσω, θα σας σκοτώσουν. Αλλά (με τη μέθοδο του Αυγουστίνου) δεν είναι αυτό που εννοούμε ως μέθη. Ασφαλώς, αν ένας εξωγήινος χτυπούσε την πόρτα μου και με ρωτούσε, γιατί οι άνθρωποι σε αυτόν τον περίεργο πλανήτη εξακολουθούν να πίνουν αλκοόλ, δεν θα απαντούσα: «Α, είναι απλώς για να μειώνουμε τα αντανακλαστικά μας. Είναι, κυρίως, για να μην είμαστε αχτύπητοι στο πιγκ πονγκ».

Άλλη μια αβάσιμη φήμη είναι ότι το αλκοόλ μειώνει τις αναστολές μας. Τίποτα δεν μπορεί να είναι τόσο μακριά από την αλήθεια. Όταν είμαι ελαφρώς μεθυσμένος, κάνω ένα σωρό πράγματα που όταν είμαι νηφάλιος δεν θα ήθελα ποτέ να κάνω. Μπορώ να μιλάω για ώρες με ανθρώπους που, αν ήμουν νηφάλιος, θα τους έβρισκα ανιαρούς. Θυμάμαι πως κάποτε έσκυψα από το παράθυρο ενός διαμερίσματος στο Κάμντεν Τάουν,¹ κραδαινώντας έναν σταυρό και καλώντας τους περαστικούς να μετανοήσουν. Αυτό δεν είναι κάτι που θα ήθελα να κάνω όταν είμαι νηφάλιος, και απλώς δεν έχω το θάρρος να το κάνω.

Τέλος πάντων, κάποια από τα αποτελέσματα του αλκοόλ δεν προκαλούνται από το αλκοόλ. Είναι εξαιρετικά εύκολο να προσφέρεις μπίρα χωρίς αλκοόλ, και να μην πεις ότι δεν περιέχει αλκοόλ. Παρατηρείς μετά τους ανθρώπους να πίνουν και κρατάς σημειώσεις. Οι κοινω-

1. Γειτονιά στο βορειοδυτικό Λονδίνο. (Σ.τ.Μ.)

νιολόγοι το κάνουν συνέχεια, και τα αποτελέσματα είναι σταθερά και αδιαμφισβήτητα. Πρώτον, δεν μπορείς να εμπιστευτείς έναν κοινωνιολόγο στο μπαρ, πρέπει να τους έχεις από κοντά. Δεύτερον, αν προέρχεται από έναν πολιτισμό που θεωρεί ότι το αλκοόλ σε κάνει επιθετικό, γίνεσαι επιθετικός. Αν προέρχεται από έναν πολιτισμό που στοχεύει να σε κάνει θρήσκο, γίνεσαι τελικά θρήσκος. Μπορείς ακόμα και να το αλλάξεις αυτό από συνεδρία ποτού σε συνεδρία ποτού. Αν ο παραπλανητικός κοινωνιολόγος ανακοινώσει ότι ερευνούν το οινόπνευμα σε σχέση με τη λίμπιντο, όλοι θα γίνουν λάγνοι. Αν πουν ότι ερευνούν τη σχέση με το τραγούδι, όλοι θα αρχίσουν ξαφνικά να τραγουδούν.

Οι άνθρωποι φτάνουν στο σημείο να αλλάζουν συμπεριφορά, ανάλογα με το είδος του ποτού που νομίζουν ότι πίνουν. Ακόμα κι αν το ενεργό συστατικό –η αιθανόλη– είναι πανομοιότυπο, οι άνθρωποι θα αλλάξουν τη συμπεριφορά τους, ανάλογα με την προέλευση και τους πολιτισμικούς συσχετισμούς του συνηθισμένου τους ποτού. Οι Άγγλοι γίνονται συχνά επιθετικοί μετά από μερικές πίντες² μπίρας, δώσε τους όμως κρασί –που συσχετίζεται με την πολυτέλεια και με τη Γαλλία– και θα γίνουν ήπιοι, ευγενικοί και, σε σοβαρές περιπτώσεις, θα γίνουν δημιουργικοί. Δεν είναι τυχαίο που κάποιοι γίνονται επιθετικοί και βίαιοι όταν μεθούν με μπίρα, αλλά

2. Περίπου μισό λίτρο. (Σ.τ.Μ.)

δεν έχουμε βάνδαλους εξαιτίας του βερμούτ ή συγκρούσεις εξαιτίας του Campari.

Υπάρχουν άνθρωποι που θυμώνουν πολύ όταν τους το λες. Επιμένουν ότι το αλκοόλ προκαλεί ό,τι δεν τους αρέσει – ας πούμε, βία. Αν τους επισημάνεις ότι υπάρχουν πολιτισμοί όπου το αλκοόλ απαγορεύεται και, παρ' όλα αυτά, είναι βίαιοι, χλευάζουν. Αν πω, και μπορώ να το πω, ότι πίνω πολύ πιο πολύ από τους περισσότερους, αλλά δεν έχω χτυπήσει κανέναν από τότε που ήμουν οκτώ χρόνων (πριν ακόμη τα μεθυστικά οιοπνευματώδη ποτά αγγίξουν τα ειρηνικά μου χείλη), λένε «Καλά, εντάξει, αλλά οι άλλοι;». Πάντα, οι άλλοι, ανάθεμά τους – οι άλλοι είναι η κόλαση. Οι περισσότεροι άνθρωποι, όμως, μπορούν να πίνουν όλο το βράδυ σε ένα ωραίο δείπνο, χωρίς να μαχαιρώσουν ούτε μία φορά τον καλεσμένο που κάθεσαι δεξιά τους.

Και στην απίθανη περίπτωση που θα μπορούσες να μεταφερθείς ξαφνικά σε έναν άλλο τόπο και χρόνο, ένας αρχαίος Αιγύπτιος θα έμενε κατάπληκτος που δεν πίνεις για να δεις το όραμα της θεάς Άθωρ με το κεφάλι λιονταριού – νόμιζα ότι όλοι το έκαναν αυτό. Επίσης, ένας σαμάνος της Νεολιθικής Εποχής θα απορούσε γιατί δεν επικοινωνείς με τους προγόνους. Ένας Σούρι από την Αιθιοπία μπορεί να ρωτούσε γιατί δεν άρχισες ακόμη να δουλεύεις, εφόσον το ρητό λέει: «Όπου δεν υπάρχει μπίρα, δεν υπάρχει δουλειά». Ως ένα δευτερεύον τεχνικό σημείο, αυτό ονομάζεται μεταβατικό ποτό: πίνεις για να υπογραμ-

μίσεις τη μετάβαση από το ένα κομμάτι της ημέρας στο άλλο. Στην Αγγλία πίνουμε επειδή τελειώσαμε τη δουλειά, οι Σούρι πίνουν επειδή την άρχισαν.

Για να το πούμε διαφορετικά, όταν η Μάργκαρετ Θάτσερ πέθανε, δεν την έθαψαν μαζί με όλα της τα ποτήρια του κρασιού και όλα τα ποτά του γωνιακού μαγαζιού. Θεωρούμε ότι αυτό είναι φυσιολογικό. Στην πραγματικότητα, θα θεωρούσαμε παράξενο να την έθαβαν έτσι. Ωστόσο, εμείς είμαστε οι παράξενοι, εμείς είμαστε οι εκκεντρικοί. Τους περισσότερους από τους γνωστούς πολιτικούς ηγέτες στην ανθρώπινη ιστορία τούς έθαψαν με όλα όσα χρειάζονται για ένα καλό μεταθανάτιο πάρτι με άφθονο αλκοόλ. Αυτό ισχύει από τον βασιλιά Μίδα, μέχρι την πρώιμη δυναστική περίοδο της Αιγύπτου, μέχρι τους σαμάνους στην αρχαία Κίνα και, εννοείται, μέχρι τους Βίκινγκ. Ακόμα κι αυτοί που έχουν από καιρό σταματήσει να αναπνέουν, αρέσκονται να μεθούν κάθε τόσο – ρωτήστε απλώς τη φυλή Τιρίκι στην Κένυα: πηγαίνουν και ρίχνουν μπύρα στους τάφους των προγόνων τους, για κάθε ενδεχόμενο.

Η μέθη είναι σχεδόν οικουμενική. Όλοι σχεδόν οι πολιτισμοί ανά τον κόσμο πίνουν αλκοόλ. Κι αυτοί που δεν ήταν πολύ ενθουσιώδεις –η Βόρεια Αμερική και η Αυστραλία– έχουν αποικιστεί από εκείνους που ήταν. Σε κάθε εποχή και σε κάθε τόπο, η μέθη είναι διαφορετικό πράγμα. Είναι εορτασμός, είναι τελετουργία, είναι ένα πρόσχημα για ξυλοδαρμούς, ένας τρόπος λήψης απο-

φάσεων ή επικύρωσης συμβολαίων, και χιλιάδες άλλες περιέργες πρακτικές. Όταν οι αρχαίοι Πέρσες έπρεπε να πάρουν μια μεγάλη πολιτική απόφαση, συζητούσαν το θέμα δύο φορές: τη μία φορά μεθυσμένοι, την άλλη φορά νηφάλιοι. Αν κατέληγαν και τις δυο φορές στο ίδιο συμπέρασμα, περνούσαν στη δράση.

Αυτό είναι το θέμα αυτού του βιβλίου. Δεν είναι για το αλκοόλ καθαυτό, είναι για τη μέθη: για τις παγίδες της και τους θεούς της. Από τη Νινκάσι, τη θεά της μπίρας των Σουμερίων, μέχρι τα 400 μεθυσμένα κουνέλια του Μεξικού.

Πριν αρχίσουμε, πρέπει να κάνουμε ορισμένες επισημάνσεις. Πρώτον, αυτή είναι μια σύντομη ιστορία. Μια πλήρης ιστορία της μέθης θα ήταν μια πλήρης ιστορία της ανθρωπότητας και θα απαιτούσε τόνους χαρτιού. Αποφάσισα να επιλέξω ορισμένα σημεία στην ιστορία, για να δω πώς οι άνθρωποι γίνονταν τύφλα στο μεθύσι. Πώς ήταν, άραγε, σε ένα σαλόνι της Άγριας Δύσης ή σε ένα μεσαιωνικό αγγλικό ζυθοπωλείο ή σε ένα ελληνικό συμπόσιο; Όταν ένα κορίτσι στην αρχαία Αίγυπτο ήθελε να το ρίξει έξω, τι ακριβώς έκανε; Φυσικά, κάθε βράδυ είναι διαφορετικό, αλλά μπορεί να αποκτήσει κανείς μια καλή, αν και ασαφή, αντίληψη.

Τα βιβλία της Ιστορίας συνηθίζουν να μας λένε ότι ο δείνα ή ο τάδε ήταν μεθυσμένος, χωρίς να μας εξηγούν, όμως, τις λεπτομέρειες. Πού έγινε; Με ποιον; Ποια ώρα της μέρας; Το ποτό περιβάλλεται πάντα από κανόνες, που

σπανίως γράφονται. Στη σημερινή Βρετανία, για παράδειγμα, μολονότι δεν υπάρχει σχετικός νόμος, απολύτως όλοι γνωρίζουν ότι δεν πρέπει να πίνεις πριν από το μεσημέρι εκτός –για κάποιον λόγο– κι αν βρίσκεσαι στα αεροδρόμια και στους αγώνες κρίκετ.

Εν μέσω, όμως, των κανόνων, υπάρχει η ανεξέλεγκτη μέθη. Η αναρχική στο κοκτέιλ πάρτι. Αυτή (νομίζω ότι οι θεότητες του ποτού είναι συνήθως θηλυκού γένους) είναι που θέλω να παρατηρήσω. Ιδανικά, θα ήθελα να τη συλλάβω και να πάρω τα αποτυπώματά της, αλλά δεν νομίζω ότι γίνεται. Τουλάχιστον, τότε, όταν θα με ρωτούσε εκείνος ο περίεργος εξωγήινος τι είναι η μέθη, θα είχα κάτι να του δείξω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΞΕΛΙΞΗ

Πρέπει να θυμόμαστε ότι οι νόμοι της Φύσης
Είναι γενικά σωστοί,
Και παντού, για κάποιον καλό σκοπό,
Βρίσκεται λίγο αλκοόλ.
Υπάρχει αλκοόλ στο φυτό και στο δέντρο,
Πρέπει να είναι σχέδιο της Φύσης
Ότι πρέπει να υπάρχει, σε δίκαιο βαθμό,
Λίγο αλκοόλ στον Άνθρωπο.

A. P. Herbert (1956)

Προτού γίνουμε άνθρωποι, ήμασταν πότες. Το αλκοόλ προκύπτει με φυσικό τρόπο, κι αυτό συνέβαινε πάντοτε. Όταν ξεκίνησε η ζωή, πριν από περίπου τέσσερα δισεκατομμύρια χρόνια, υπήρχαν μονοκύτταρα μικρόβια που κολυμπούσαν αμέριμνα στον αρχέγονο ζωμό τρώγοντας απλές ζάχαρες και εκκρίνοντας αιθανόλη και διοξείδιο του άνθρακα. Ουσιαστικά, ουρούσαν μπύρα.

Ευτυχώς, η ζωή προόδευσε και αποκτήσαμε δέντρα και φρούτα, και το φρούτο, αν αφεθεί να σαπίσει, ζυμώνεται φυσικά. Η ζύμωση παράγει ζάχαρη και αλκοόλ, και οι μύγες των φρούτων το αναζητούν και το καταπίνουν. Δεν είναι γνωστό αν οι μύγες των φρούτων μεθούν με τρόπο που εμείς οι άνθρωποι μπορούμε να καταλάβουμε. Είναι, αλίμονο, ανίκανες να μιλήσουν, να τραγουδήσουν ή να οδηγήσουν αυτοκίνητα. Το μόνο που γνωρίζουμε με βεβαιότητα είναι ότι, αν μια αρσενική μύγα των φρούτων δει τις ρομαντικές αβάντες της να αποκρούονται από μια σκληρή, περιφρονητική θηλυκή μύγα, τότε αυξάνει δραματικά την κατανάλωσή της σε αλκοόλ.

Δυστυχώς για τα ζώα, το αλκοόλ δεν προκύπτει με φυσικό τρόπο σε αρκετά μεγάλες ποσότητες, ώστε να επιτρέψει ένα πραγματικό πάρτι. Εντάξει, μερικές φορές συμβαίνει κι αυτό. Υπάρχει ένα νησί έξω από τον Παναμά, όπου ο πίθηκος *alouatta palliate* μπορεί να κάνειτσιμπούσι με ένα φρούτο που έπεσε από τον φοίνικα *astrocaryum* (4,5% περιεκτικότητα σε αλκοόλ). Γίνονται ανήσυχοι και θορυβώδεις, ύστερα νυστάζουν και σκοντάφτουν, και ενίοτε πέφτουν από τα δέντρα και τραυματίζονται. Αν προσαρμόσετε την πρόσληψη αλκοόλ στο σωματικό τους βάρος, μπορούν να τελειώσουν το αντίστοιχο δύο μπουκαλιών κρασιού μέσα σε τριάντα λεπτά. Πρόκειται, όμως, για σπάνιο είδος. Τα περισσότερα ζώα δεν μπορούν να βρουν αρκετό ποτό εκεί γύρω, εκτός κι αν ένας ευγενής επιστήμονας τα πιάσει, τα βάλει σε εργαστηριακές συνθήκες και τα ποτίσει.

Τα μεθυσμένα ζώα είναι πολύ αστεία, και δικαίως υποψιαζόμαστε ότι οι επιστήμονες που περνούν τον καιρό τους κάνοντας προσεκτικά πειράματα, για να δουν πώς επιδρά το αλκοόλ στο μυαλό και τη συμπεριφορά των τετράποδων ξαδέλφων μας, χαζογελούν ήσυχα όλο αυτό το διάστημα. Τι θα συμβεί αν δώσεις σε έναν αρουραίο μια γουλιά, ή και μια απεριόριστη ποσότητα αλκοόλ; Τι θα συμβεί αν δώσεις σε μια ολόκληρη αποικία αρουραίων απεριόριστο ποτό;

Στην πραγματικότητα, είναι μάλλον πολιτισμένοι. Όχι, όμως, τις πρώτες μέρες. Τις πρώτες μέρες τρελαίνονται λίγο, ύστερα όμως οι περισσότεροι περιορίζονται σε δύο ποτά την ημέρα: ένα ακριβώς πριν από το φαγητό (οι επιστήμονες το ονομάζουν κοκτέιλ) και ένα πριν κοιμηθούν (νυχτερινό ποτό). Κάθε τρεις ή τέσσερις μέρες υπάρχει μια αύξηση στην κατανάλωση αλκοόλ, καθώς όλοι οι αρουραίοι συγκεντρώνονται και κάνουν μικρά πάρτι. Όλα αυτά μοιάζουν μάλλον ειδυλλιακά, και στην περίπτωση που επιθυμούσατε να είχατε γεννηθεί αρουραίος, συγχαωμένοι να είστε. Πρέπει, όμως, να θυμάστε δύο πράγματα: Πρώτον, δεν έχουν όλοι οι αρουραίοι την τύχη να γίνουν πειραματόζωα σε εργαστήριο. Δεύτερον, υπάρχει μια σκοτεινή πλευρά στη μέθη των ποντικών. Οι αποικίες αρουραίων έχουν συνήθως ένα κυρίαρχο αρσενικό, τον Βασιλιά Αρουραίο. Ο Βασιλιάς Αρουραίος δεν πίνει αλκοόλ. Η κατανάλωση αλκοόλ είναι μεγαλύτερη στους αρσενικούς της χαμηλότερης κοινωνικής θέσης. Πίνουν για να ηρε-

μήσουν τα νεύρα τους, πίνουν για να ξεχάσουν τις στενοχώριες τους, πίνουν, φαίνεται, επειδή είναι αποτυχημένοι.

Κι αυτό είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα, όταν προσπαθούμε να μελετήσουμε πώς πίνουν τα ζώα. Είναι τόσο αγχωτικό να σε κλειδώνουν, να σε κεντρίζουν και να σε σκουντούν, που το καημένο το ζώο θα πει όποιο οινοπνευματώδες ποτό τού δώσεις. Και για να είμαστε δίκαιοι, το ίδιο θα συνέβαινε και αντιστρόφως. Αν μια ομάδα ουραγκοτάγκων με αιχμαλώτιζε, με έφερνε στον θόλο ενός δάσους στο Βόρνεο και με πότιζε με dry martini, το πιθανότερο είναι ότι θα τα έπινα, ίσως μόνο και μόνο επειδή φοβάμαι τα ύψη.

Οι επιστήμονες πρέπει, λοιπόν, να βρίσκουν ευφρείς τρόπους για να δίνουν ποτά στα ζώα, χωρίς να τα τρομάζουν. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τους ελέφαντες, καθώς κανείς δεν θέλει, σε καμιά περίπτωση, να τρομάξει έναν μεθυσμένο ελέφαντα. Γίνονται βίαιοι. Υπήρξε μια περίπτωση στην Ινδία, το 1985, που μια αγέλη από ελέφαντες κατάφερε να διαρρήξει ένα ποτοποιείο, και τα πράγματα δεν πήγαν καθόλου καλά. Ήταν περίπου 150 ελέφαντες και πάλευαν μεθυσμένοι και σχεδόν αφηνίασαν. Κατέστρεψαν επτά τσιμεντένια κτίρια και ποδοπάτησαν πέντε ανθρώπους μέχρι θανάτου. Ειλικρινά, ένας μεθυσμένος ελέφαντας είναι ήδη πολύ. Με 150, η κατάσταση γίνεται εντελώς προβληματική.

Αυτά τα πράγματα μπορεί να είναι πολύ πιο ελεγχόμενα σε ένα ζωολογικό πάρκο. Φόρτωσε μερικά βαρέ-

λια μπέρα στο πίσω μέρος ενός ημιφορτηγού, πήγαινε το κοντά στους ελέφαντες, βγάλε τα καπάκια και άσε τους να πιουν μια γουλιά. Συνήθως, θα σπρώξουν ο ένας τον άλλον και οι μεγάλοι αρσενικοί ελέφαντες θα πιουν το περισσότερο. Μπορείς, όμως, να τους παρατηρείς καθώς θα σκουντουφλούν και θα αποκοιμούνται, και όλο αυτό είναι μάλλον διασκεδαστικό. Ακόμα κι έτσι, όμως, μπορεί να υπάρξει πρόβλημα. Ένας επιστήμονας που άφησε έναν κυρίαρχο αρσενικό να γίνει πολύ νευρικός, κλήθηκε μετά να σταματήσει μια μάχη ανάμεσα σε έναν μεθυσμένο ελέφанта κι έναν ρινόκερο. Συνήθως οι ελέφαντες δεν επιτίθενται στους ρινόκερους, αλλά η μπέρα τους κάνει επιθετικούς.

Είναι πολύ πιο ασφαλές να περιοριστούμε στα μυρμήγκια. Υπήρχε μια θεωρία ότι τα μυρμήγκια έχουν κωδικούς. Τα μυρμήγκια ζουν σε αποικίες και δεν δέχονται ξένα μυρμήγκια από άλλες αποικίες. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα πώς ξέρουν ποιος είναι ποιος. Η θεωρία των κωδικών ήταν κάπως παράξενη, αλλά αρκετά δημοφιλής στους ιδιότροπους φυσιολόγους της βικτοριανής εποχής, μέχρι που απομυθοποιήθηκε εντελώς από τον σερ Τζον Λούμποκ, Πρώτο Βαρόνο του Έιβμπουρι, ύστερα από μερικά πειράματα τη δεκαετία του 1870:

Ισχυρίστηκαν ότι τα μυρμήγκια κάθε φωλιάς έχουν κάποιο σημάδι ή κωδικό για να αναγνωρίζουν το ένα το άλλο. Για να το δοκιμάσω, αναισθητοποίησα μερικά. Πρώτα δοξίμασα το χλωροφόρμιο, αλλά ήταν μοιραίο γι' αυτά, και...